

תקוני ר"א

אבל לא מצינו הפילון. פ"ש"י ז"ל 78 חריץ עמוק ובו מים מכונסים ואיכא טירחא למלאה, פ"י לפי דקילון הן מים הנשאבין 74 בדלי, על שם 75 ותער כדה אל השוקת 76 ונפצת 77 קולתא, והוא טורח גדול 78.

והא דתנו אין ערשין את האמה במערע. פ"ש"י דהא איכא טירחא טובא טפי מקילון, וליכא למימר דרב אלעזר שרי קילון 79, כדמוכח 80 בגמ' בברייתא 81 אדרכה מחמיר הוא טפי, אלא יש לומי דמשום שביעית נקט לה 82. א"נ דאפי' לצורך המועד אסר לה 83 כיון שהן מכשירין דחוקין מאד 84 מאוכל נפש 85, ולא דמי לתנור וכירה דשרינן לקמן במכילתין 86.

ומתקנין את קלקולי המצב. שהן הביבין המוציאים

יתירא, וצ"ג. (וראה לקמ' הער' 173—185). 72 לקמ' ג, א. ולפנינו הגירסא בשנוי, שאין מקרטמין ואין מזרדין ואין מפסגין, ונראה דכונתו להביא ראיה לשיטתו דאיסורא משום טרחא רבה כמו שמפרש שם (וראה הער' הקדומה). 73 רש"י—ר"ף, וכ"פ הרמב"ם בפיהמ"ש שיטת ריב"ב תוס' הרא"ש ונמוקי ועוד. [וראה משנה מכשירין פ"ד מ"ט, "הממלא בקילון" וברי"ש שם פירושו של הערוך. מ. ג.]. 74 בכ"י ב, וברייתא : הנשאין, וכלפנינו יותר נכון. 75 בראשית כד, כ. 76 בכ"י ב, ובדפ' איתא : דמתורגמינו, וכצ"ל. 77 בכ"י ב, דפ' בשיבוש : וכפאת. 78 בכ"י ב, דפ' נוסף : למלאה, וכצ"ל. 79 בכ"י ב, בשיב' : האמה. 80 הלשון צריך תקון ונדצ"ל:

4

ד"ה מימי הקילון, ור"ב בשנת רבי"ב ר"ג מלונגל שיטה והמאירי וחדרין ונמוקי ועוד, וכ"מ מהרמב"ם שמו"י פ"א ה"ח דסתם ולא חילק בהשקאה כדחילק בהל' י"ט פ"ו ה"ב וכ"מ בפיהמ"ש ע"ש. וכן מפורש להדיא בירושלמי ריש מכילתין, לא שנו אלא במועד אבל בשביעית מותר וכ"ה בפ"א ה"ג ובשביעית פ"ב ה"ז ע"ש. 69 ע"י לקמ' ג, א. 70 בכ"י ב, דפ' ליתא תבה זו. 71 וכ"כ רבינו לקמ' ג, א. ד"ה, יכול והנכון דנכוש טרחא רבה וכהשקאה דקילון דמ"א, ולא מצאנו חכר לשיטת רבינו. ודברי רבינו מאד המוהים דבירושלמי בפירקין ה"א—ג ובשביעית פ"ב ה"ז אמרינן, לא שנו אלא במועד הא בשביעית מותר מה בין שביעית מה בין מועד, שביעית ע"י שהיא מותרת במלאכה התירו בין דבר שהוא טריח בין דבר שאינו טריח, מועד ע"י שהוא אסור במלאכה לא התירו אלא דבר שהוא אבד ובלבד דבר שאינו טריח (ראה הער' למאירי). ובגמ' לקמן ד, א, מבואר טעמא דקילון ומי גשמים משום טירחא יתירא, וכן ע"כ ב, בשלמא מועד משום דקא טרחא אלא שביעית מותר וכן בע"ז ג, ב, שביעית מלאכה אסר רחמנא טירחא שרי, ע"ש. הרי מבואר דבשביעית ליכא איסור משום טרחא, ומפורש טעמא דקילון משום טירחא

ובשביעית, יש פירושי 66 שכתוב בהן לא שנא שלהין ולא שנא בית הפעל כדאמר בגמרא 66 אבות אסר רחמנא ולא תולדות ולא יתכן לפרש כן דהא תנא ערבינהו במועד ובשביעית 67. וכן מה שפירש רבי שלמה 68 דהא דתנו אבל לא מימי הקילון אמועד בלחוד קאי, לא משמע הכי מלישנא כלל, וכל כי האי גונא הוה ליה לפרושי בגמרא, אלא ודאי מתני' כפשטה. ואע"ג דמדאורייתא תולדות שרי 69 והשקאה תולדה, חכמים אסרי תולדות בדבר 70 שאינו אבד ואסרו ג"כ בדבר האבד, דבר של טורח עשאוהו כעין חולו של מועד בדבר זה 71, והתניא בגמ' 72 שאין עודרין ואין מפסגין ואין מאבקין וכולה ברייתא, ואוקמוה מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.

סי' תק"ל. 65 תוס' ו, ב, ד"ה : מרביצין לגבי שביעית פ"י הקונטרס השקאה פורתא, ונראה שחזר בו ממה שפ"י במשנה משקין בית השלחין במועד, ולגבי שביעית שרי אפילו בית הפעל (ברש"י לפנינו ליתא) וכ"ה בשיטה להלמיד ר"י מפריז, מאירי בשם : יש מי שסובר שהשביעית אף בבית הפעל הותר, הרע"ב במשנה. 66 בסוף הדף. 67 וכן משמע מרש"י — כתיב דכתב : וקרא אסמכתא בעלמא וגבי מתני' הואיל ובית השלחין דבר האבד הוא שרו רבנן אע"ג דהשקאה תולדה דחרישה או דזריעה, וד"ה בשיטת ריב"ב ד"ה ובשביעית משי"כ כדעת רש"י וע"י לעיל הער' 65) וכ"ה דעת הרמב"ם שמו"י פ"א ה"ח שיטת ריב"ב והמאירי. 68 רש"י—ר"ף ד"ה מימי הקילון, ור"ב בשנת רבי"ב ר"ג מלונגל שיטה והמאירי וחדרין ונמוקי ועוד, וכ"מ מהרמב"ם שמו"י פ"א ה"ח דסתם ולא חילק בהשקאה כדחילק בהל' י"ט פ"ו ה"ב וכ"מ בפיהמ"ש ע"ש. וכן מפורש להדיא בירושלמי ריש מכילתין, לא שנו אלא במועד אבל בשביעית מותר וכ"ה בפ"א ה"ג ובשביעית פ"ב ה"ז ע"ש. 69 ע"י לקמ' ג, א. 70 בכ"י ב, דפ' ליתא תבה זו. 71 וכ"כ רבינו לקמ' ג, א. ד"ה, יכול והנכון דנכוש טרחא רבה וכהשקאה דקילון דמ"א, ולא מצאנו חכר לשיטת רבינו. ודברי רבינו מאד המוהים דבירושלמי בפירקין ה"א—ג ובשביעית פ"ב ה"ז אמרינן, לא שנו אלא במועד הא בשביעית מותר מה בין שביעית מה בין מועד, שביעית ע"י שהיא מותרת במלאכה התירו בין דבר שהוא טריח בין דבר שאינו טריח, מועד ע"י שהוא אסור במלאכה לא התירו אלא דבר שהוא אבד ובלבד דבר שאינו טריח (ראה הער' למאירי). ובגמ' לקמן ד, א, מבואר טעמא דקילון ומי גשמים משום טירחא יתירא, וכן ע"כ ב, בשלמא מועד משום דקא טרחא אלא שביעית מותר וכן בע"ז ג, ב, שביעית מלאכה אסר רחמנא טירחא שרי, ע"ש. הרי מבואר דבשביעית ליכא איסור משום טרחא, ומפורש טעמא דקילון משום טירחא

בהם כל שופכי ואם נתקלקלו גמצאת העיר ⁸⁷ מקולקלת בטיט ובצואה, ונקראו קלקולי המים מפני המים המלוכלכים שיוצאים בהם ⁸⁸, ורש"י ז"ל פ"י ⁸⁹ שקלקולי המים הם כמו ⁹⁰ בורות המים ⁹¹ שיחין ומערות שהן מיוחדין לשתייה אם נתקלקלו מתקנין אותם כדי שיוזבו מימיהם ויש בהן טורח לתקן יותר מקלקולי אמה, ומסתברא דתרווייהו איתגהו בה.

ועושוין כל צרכי הרבים. בגמרא מפרש ⁹² לאתווי מאי, ובירושלמי דמי שקלים ⁹³ ובמכילתין ⁹⁴ אמרי' מה הם צרכי הרבים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות ⁹⁵ ופדיון הבן ⁹⁶ ערכין וחרמין והקדשות ומשקין את הסוטה ⁹⁷ ועורפין את העגלה ושורפין את הפרה ⁹⁸ ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ⁹⁹ ופורקין את המנעל מעל

גבי האימום ¹⁰⁰ אבל אין מחזירין אותו ע"כ בירושלמי ויש בו תימה קצת היכי קתני בצרכי רבים השקאת סוטה וטהרות מצורע ורציעת עבד עברי ופריקת מנעל מעל האימום, וי"ל דלא דק ואידי דקתני מילי דמתעבדן ע"י אחרים ובלא שכר פעולה נקט נמי הך בהדייהו ¹⁰¹, ופוקקין ¹⁰² המנעל תאנא ליה [משום] ¹⁰³ דקא בעי למיתני שאין מחזירין אותו ¹⁰⁴ משום דאומנות הוא ¹⁰⁵ ותקון המנעל ושלל לצורך קאמר ¹⁰⁶. ואגב אורחין [שמעי' מהירוש'] ¹⁰⁷ שדגין דיני ממונות במועד, והכי נמי איתא לקמ' במכילתין בפ' אלו מגלחין ¹⁰⁸, וקשיא לן הא דאמרין בפ' הגזול ¹⁰⁹ דלא קבעי זימנא לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי, והרי חולו של מועד בכלל ור"ת ז"ל פ"י דיומי ניסן ויומי תשרי לאו דוקא ומפני החג, אלא

5

87 בדפ' בשיב' : הגוד. (ראה הג' דחיב"ה). 88 וכן פירשו המאירי, ופירוש לאחד הקדמונים עמ' ט. 89 רש"י — ר"ף (וראה שם הגהות הב"ח) רש"י—כת"י לדה ה, א, (עמ' 9) וכ"ה בפירוש רשבה"י ר"י מלוניל ונמוקי, ועוד. 90 בכ"י ב, דפ' : כגון. 91 בכ"י ב, דפ' ליתא תבה זו. 92 לקמ' ה, א. 93 פ"א ה"א. 94 פ"א ה"ב. ואיתא נמי בתוספתא מ"ק פ"ב ה"ו בשינוים. [בירושלמי הנה יש הרבה חלופי נוסחאות בין ירוש' שקלים — מ"ק — התוספתא הנ"ל — וגירסת רבינו — ושאר הראשונים. וראה בזה בהג' דחיב"ה כאן, אהבת ציון וירושלים שקלים שם, ומ"ק שם, תוספת ראשונים עמ' 244, ובהערות למאירי עמ' י.]. 95 בתוספתא שם במקום „ודיני מכות” איתא „ודיני קנסות”, אבל בירוש' שקלים מ"ק שם ולקמן יד, ב. והרמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ב איתא „ודיני מכות” כרבינו, ועי' בריצב"ג הל' חוה"מ עמ' יא דהביא התוספתא הנ"ל וגריס ג"כ „ודיני מכות”, ועי"ש בהערות יצחק ירנן. 96 בירוש' שקלים שם. ותוספתא שם איתא „ופודין את הערכין, ובירוש' מ"ק שם איתא „ופודין את השבויוין” וכ"ה בר"ח לקמן ו. א. רמב"ם שם הי"א [ובפיהמ"ש לשקלים פ"א מ"א אינו גורס „ופדיון שבויים” — רק „פודין הערכין”]. ובריצב"ג שם ומרדכי בריש מכילתין בשם ראב"ה. [ועי' לקמן בתו' ח, ב. ד"ה מפני בטול „אבל סעודת פדיון הבן צ"ע אם מותר לעשותו במועד” מזה נראה שלא היה לפנייהם הגיר' בירוש' „פדיון הבן” אהבת ציון וירושלים מ"ק עמ' 81.] וראה הג' דחיב"ה כאן ותוספת ראשונים מ"ק שם. 97 ראה מדרש רבה במדבר פ"ט יג, והקריב אותה הכהן אינה באה בתוך הרגל” ועי' ברד"ל שם. ועי"ע משך חכמה על החומש שם. 98 ראה הג' דחיב"ה אהבצ"ו. מ"ק עמ' 81. 99 בתוספתא הנ"ל לפנינו נוסף כאן

„מעשר שני”. ועי' תוספת ראשונים שקלים עמ' 182. [מכאן דביי"ט לא, ואכן אמרו בת"כ פ' אחרי פ"ו ט, „ולא יפדה נטי"ר ומעשר שני” וראה אבניו יור"ד סי' רצ"א דיונו להתיר פדיון מע"ש בשבת ויר"ט. מ. ג.]. 100 והרמב"ם בפיהמ"ש שקלים פ"א מ"א גורס „פורקין את המנעול מעל גבי המים ואין מחזירין אותו” ומפרש שם דמפקירין את המים לבני אדם שישתו מהם בימות החמה, וכ"פ המאירי שקלים עמ' 52, והרמב"ם בהל' יו"ט השמיטין, וראה אהבצ"ו שקלים עמ' 3, ועי' גם חסדי דוד על התוספתא שם. 101 עי' מאירי עמ' י. דכתב „שכל שב"ד נוקקין לעשותו צורך רבים הוא” ועי"ש בהער' 7. (והחסדי דוד שם כיון לדברי המאירי). וראה תשובת הרשב"א ח"ד שכו. ושו"ת הריב"ש ש"צ. 102 צ"ל : ופורקין. 103 מכ"י ב, ובכ"י לפנינו לא ניתן לקריאה. 104 וצ"ע מאי שייך אין מחזירין אותו — לצרכי רבים, וראה במאירי שם שכתב „ופורקין מנעל מעל האימום אבל אין מחזירים אותו, ר"ל מפני שיש אומנות בחזרה, אלא שיש לתמוה מה ענינה של זו עם שאר הדברים שהן צרכי רבים”. 105 והנראה דמש"כ רבינו לשון „אומנות”, לאו דוקא וכונתו מלאכה, דהרי סיים שלא לצורך קאמר, [פירוש לצורך המועד] משמע לצורך המועד מותר להחזיר, ומעשה אומנות אפילו לצורך המועד אסור כמבואר בשו"ע או"ח תקמ"א, ובמאירי מוכח [הובא לשונו בהער' הקדומה] דאומנות דוקא מדלא סיים כרבינו „ושלא לצורך” משמע אפילו לצורך המועד אסור להחזיר כיון דמעשה אומנות הוא. 106 ככל דברי רבינו כתבו ג"כ בספר המכתם מ"ק עמ' 272 (וראה שם הער' ט"ו), ובפירוש לאחד הקדמונים עמ' י. 107 מכ"י ב, ובכ"י לפנינו לא ניתן לקריאה. 108 יד, ב. 109 בבא קמא ק"ג, א.

וזמן קציר והבציר קאמר ומפני שהעולם טרודין, וכההיא דאמרי¹¹⁰ לא תיתי קמאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי כי היכי דלא תטרדו דלהשתא ונכון הוא¹¹¹. אבל אחרים פי' יומי ניסן ותשרי ממש מפני שטרודין בענייני החג, וכן דעת הרמב"ם ז"ל¹¹², והוא ז"ל כתב בכאן¹¹³ דנין דיני ממונות במועד ומי שלא קיבל עליו את הדין משמתין אותו, וי"ל דלדבריו ז"ל דאנן לא קבעי זמנא לכתחלה מפני בעל דינו, אבל אם הסכימו שניהם לבא לדין דנין אותן ומוחר¹¹⁴, וכההיא דאמרי בירושל'¹¹⁵ שאין דנין בע"ש, ואמ' גמי בגמי דילן בפ' הגוזל דלא קבעי זמנא במעלי שבתא, ואלו בסנהדרין פ' אחד דיני ממונות¹¹⁶ אמרי דאין דנין דיני נפשות בע"ש, הא דיני ממונות דנין, אבל יש לתרץ דאנן לא קבעינן להו זמנא ולא כיפינן בהו, אבל אם באו שניהם לדין מותר לדון אותם¹¹⁷, ומיהו בירוש' הקשו זה שם, ותרצו כאן של תורה כאן של דבריהם¹¹⁸, ובהא דהכא אין לתרץ כן¹¹⁹, ויש שאמרו דהא דאמרי בפ' הגוזל דלא קבעי זמנא ביומי ניסן וימי תשרי היינו למי שאינו בעיר, אבל מי שהוא בעיר קובעין זמן ודנין, וכן דעת רבי מאיר הלוי ז"ל¹²⁰.
גמרא. בשלמא מעיין שיצא בתחלה הא קמ"ל דלא חיישי דלמא אתי לאנפול¹²¹, פי' שמא יפילו¹²² אנפיה ויצטרך לטרוח בתקונו, או שלא יוכל להשקות ונמצא שטרח לריק.

ומאי משמע דהאי בית הבעל, רש"י ז"ל¹²³ לא גריס דהאי משום דמתני' לא איירי ביה אבל י"ל דאגב ריהטא דנקט¹²⁴ דהאי בית השלחין נקטיה להאי גמי.
כמה דמתותב עולם עם פתולתא. כלו' שעומד לבו מיושב בלא דאגה יתותבן ביניכי¹²⁵ ולהכי קרי ליה בית הבעל לישנא דמתכותא כלו' שהארץ מתיישבת ואינה דואגת למים כל כך, ובירוש'¹²⁶ דמקרי בית הבעל ע"ש שמשחפק במי גשמים, כמה דאמרי¹²⁷ מטרא בעלה דארעא שרובע אותה ונקראו הגשמים רביעה ראשונה ושניה. ומאן תנא וכו' ר"א היא דתנן מרשכין את המים מאילן לאילן אבל לא ישקה¹²⁸ כל השדה. פי' דהרוחה בעלמא הוא, פרש"י ז"ל¹²⁹ דמיירי בבית הבעל ואפ"ה שרי למשוך מאילן לאילן דלא חשיבא טרחא, שכבר¹³⁰ יש שם מהלכות למים עשויות מאילן לאילן, ובירוש'¹³¹ יש שיטה אחרת ולקמי' בדוכתא מפרשי לה¹³², והשתא קס"ד דהני תרי חומרי כי הדדי ניגוה וכיון דאחמור ר"א בהרוחה דלא טרחא ה"ה דמחמור בטרחא יתירא במקום פסידא, ודחי' לה דע"כ לא שמעי' ליה איסור דהרוחה, אבל בדבר האבד אפשר דשרי כל טרחא יתירא.
ואתינן לאוקמה מתני' כר' יהודה וכו', ופרש"י ז"ל¹³³ דהכי שמעי' להו דכיון דנקט אין משקין משם אלא שדה בית השלחין מכלל דבית הבעל אין משקין דלהרוחה לא טרחי' אפילו טרחא

6

זה לשון הגמרא לפנינו, ורק משמעות. 122 ז"ל : יפלו. 123 ברש"י לפנינו ליתא, אבל כ"ה ברי"ף שיטה וחדהר"ן, ולפנינו בגמ' איתא „דהאי”. 124 בכ"י ב, ודפ' בשיב' : נקט, ועי' דחיב"ה. 125 ראה בדפ' ובדחיב"ה. 126 לא מצאתי מקומו. 127 תענית ו, ב. 128 כ"ה בכ"י, וברוב ראשונים, ולפנינו : ובלבד שלא ישקה, וראה דק"ס. 129 רש"י רי"ף ונספח לרש"י—כת"י עמ' 96, וכ"כ רבינו לקמ' ו, ב בשם רש"י, ועוד ראשונים בשם רש"י וכ"פ ריצב"ג עמ' ט (ועי"ש ביצחק ירנן) ועוד, אבל ברש"י—גמרא ו, ב כתב דאילנות הוי כשדה בית השלחין דאיכא פסידא יתירא, וכ"כ בתו' ב, א ד"ה מושכין, והשוה חדהר"ן בשם ויש מפרשין עמ' ו, ועי"ש במאירי ותוס' הרא"ש כאן. 130 כנראה רבינו. 131 בפירקין ה"ג. 132 ו, ב ד"ה ראב"י. 133 ברש"י לפנינו ליתא.

110 ברכות לה, ב וצ"ל עפ"י מש"כ שם : במטותא מינייכי ביומי ניסן וביומי תשרי לא תחזו קמאי כי היכי דלא תטרדו במוזניכו כולא שתא. 111 וכ"כ רש"י ב"ק שם, ושיטמ"ק שם בשם ר"מ מסרקסטה, ובשם הרמ"ה ברטין, ונמוקי' שם. 112 הל' סנהדרין פכ"ה ה"י, וכ"ה במאירי ב"ק שם טוח"מ סי' ה' [וראה ב"י שם מש"כ בדעת הרי"ף]. 113 הל' יו"ט פ"ו ה"ב. 114 וכן משמע לשון הרמב"ם שם, מפני שהעם טרודין במועדות וכ"מ לשון רש"י ב"ק שם דכתב „לא יהבינן זמנא ביומי ניסן, אין מזמנין אדם לדין”, וראה דרו"פ חו"מ שם. 115 ביצה פ"א ה"ב, כתובות פ"א ה"א, סנהדרין פ"ד ה"ו. 116 לב, א. 117 ראה ב"י טוח"מ שם בשם הרי"ן. 118 ראה דחיב"ה כאן ואהבת ציון וירושלים ביצה פ"ה ה"ב עמ' 44. 119 כיון דמפורש ברייתא לקמן יד, ב „דנין דיני ממונות וכו"י מוכח דאפילו לכתחלה מותר. 120 הובא בשמ"ק ב"ק שם. ועי' סמ"ע בשו"ע חו"מ סי' ה' ס"ק ה'. 121 אין